

31.8.2020

EOAK/6880/2019

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Notaari Kaisu Lehtikangas

Sosiaalihuollon menettely omaishoidon tukea koskevassa asiassa

1 KANTELU

Kantelijat arvostelivat monin eri tavoin Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän menettelyä lapsen omaishoidon ja sijaishoidon järjestämistä koskevassa asiassa.

2 SELVITYS

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä Perhe- ja sosiaalipalvelut antoi kirjoituksen johdosta selvityksen, joka on tämän päätöksen liitteenä.

3 RATKAISU

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies tutkii kantelun, jos sen kohteena oleva asia kuuluu hänen laillisuusvalvontaansa ja on aihetta epäillä, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä taikka jos oikeusasiamies muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta. Saman pykälän 2 momentin mukaan oikeusasiamies ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Kantelun tutkittavaksi ottaminen jää oikeusasiamiehen tapauskohtaiseen harkintaan.

3.1 Sijaishoitajan hyväksyminen

Kantelijoiden mukaan Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä on voimassa linjaus, jonka mukaan sijaishoitaja ei saa asua samassa taloudessa omaishoidettavan ja omaishoitajan kanssa. Kantelijoiden mukaan lapsen isää ei hyväksytty sijaishoitajaksi, koska hän asuu samassa taloudessa hoidettavan ja omaishoitajan kanssa. Kirjoituksen mukaan kantelija ei ole pystynyt kalenterivuoden 2019 aikana pitämään hänelle sopimukseen kirjattuja lakisääteisiä vapaitaan toukuun 2019 jälkeen. Kirjoituksen mukaan menettely rikkoo lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 4 pykälää koskien huoltajan oikeutta päättää lapsen hoidosta.

3.1.1 Oikeusohjeet

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (sosiaalihuollon asiakaslain) 8 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Omaishoidon tuesta annetun lain (omaishoitolaki) 3 §:n mukaan kunta voi myöntää omaishoidon tukea, jos:

- 1) henkilö alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn vuoksi tarvitsee kotioloissa hoitoa tai muuta huolenpitoa;
- 2) hoidettavan omainen tai muu hoidettavalle läheinen henkilö on valmis vastaamaan hoidosta ja huolenpidosta tarpeellisten palveluiden avulla;
- 3) hoitajan terveys ja toimintakyky vastaavat omaishoidon asettamia vaatimuksia;
- 4) omaishoito yhdessä muiden tarvittavien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kanssa on hoidettavan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden kannalta riittävää;
- 5) hoidettavan koti on terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva; ja
- 6) tuen myöntämisen arvioidaan olevan hoidettavan edun mukaista.

Omaishoitolain 4 §:n mukaan omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään kaksi vuorokautta kalenterikuukautta kohti. Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään kolme vuorokautta kalenterikuukautta kohti, jos hän on yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin. Sidonnaisuus katsotaan ympärivuorokautiseksi siitä huolimatta, että hoidettava viettää säännöllisesti vähäisen osan vuorokaudesta käyttäen kotinsa ulkopuolella järjestettyjä sosiaali- tai terveyspalveluja taikka saaden kuntoutusta tai opetusta. (29.6.2016/511) [HE 85/2016] (1 mom.).

Omaishoitolain 4 a §:n 1 momentin mukaan kunta voi järjestää omaishoitajan vapaan tai muun tilapäisen poissaolon ajaksi tarvittavan sijaishoidon tekemällä 3 §:n 3 kohdassa säädetyt edellytykset täyttävän henkilön kanssa toimeksiantosopimuksen, jolla tämä sitoutuu huolehtimaan sijaishoidosta. Sijaishoito voidaan järjestää edellä tarkoitetulla tavalla, jos omaishoitaja suostuu siihen. Lisäksi edellytyksenä on, että järjestely toteutetaan ottamalla huomioon hoidettavan henkilön mielipide ja että järjestely arvioidaan hoidettavan henkilön edun mukaiseksi.

Laiksi omaishoidon tuesta annetun hallituksen esityksen [HE 131/2005 vp. s. 22] mukaan vapaan aikainen hoito on perusteltua pyrkiä järjestämään ensisijaisesti hoidettavan toivomalla tavalla. Kunnalla ei kuitenkaan ole ehdotonta velvollisuutta toteuttaa omaishoitajan vapaan aikaista hoitoa nimenomaan hoidettavan enempää kuin hoitajankaan ha-

luamassa muodossa. Esityksen mukaan lain soveltamisen lähtökohdaksi on kuitenkin aina hoidettavan etu. Hoitojärjestelyn on aina turvattava hoidettavan hyvinvointi, terveys ja turvallisuus.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään. Tässä tarkoituksessa huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, koulutuksesta, asuinpaikasta, harrastuksista sekä muista henkilökohtaisista asioista.

Laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laiksi annetun hallituksen esityksen mukaan päivähoitopaikan valinnasta ja muusta varhaiskasvatuksesta päättäminen kuuluisi lapsen hoidosta ja kasvatuksesta päättämiseen [HE 88/2018].

3.1.2 Saatu selvitys

Saadun selvityksen mukaan omaishoidon vapaat on järjestetty sijaishoitajan avulla. Sijaishoitajana toimi toukokuuhun 2019 saakka lapsen X. Tämän jälkeen perhe esitti sijaishoitajaksi lapsen isää. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä on aiemmin katsottu, ettei sijaishoitaja voi olla samassa taloudessa hoidettavan ja hoitajan kanssa asuva henkilö. Asiaa on sittemmin selvitetty lainsäädännön näkökulmasta ja todettu, ettei tälle ole estettä. Lapsen omaishoitajan vapaan aikaisesta sijaishoidosta on tehty sopimus isän kanssa ajalle 1.1.2020–31.12.2020.

3.1.3 Arviointi

Kunnat päättävät omaishoidon tuen kriteereistä ja palkkioluokkien lukumääristä lain sallimissa rajoissa. Kunnan on huolehdittava hoidettavan hoidon tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä hoitajan vapaan aikana.

Totean, että lainsäädännössä ei ole säädetty sijaishoitajasta muuta kuin, että omaishoitolaissa 3 §:n 3 kohdassa säädetty edellytykset täyttyvät.

Totean, että hallituksen esityksen mukaisesti vapaan aikainen hoito on perusteltua pyrkiä järjestämään ensisijaisesti hoidettavan toivomalla tavalla, mutta lain soveltamisen lähtökohdaksi on kuitenkin aina hoidettavan etu.

Oikeusasiamies ei voi puuttua siihen, miten viranomaisen harkintavaltansa käyttää, jos harkintavaltaa ei ole ylitetty tai käytetty väärin.

Omaishoidon tuen vapaan järjestämistä koskeva asia (sen määrä tai järjestämistapa) on mahdollista saattaa hallintoriitana tai muutoksenhakuna hallinto-oikeuden käsiteltäväksi. Viime kädessä asian siis ratkaisee toimivaltainen tuomioistuin.

Kantelukirjoituksesta tai saamastani selvityksestä ei ilmene onko hyvinvointiyhtymä tarjonnut muuta tapaa järjestää omaishoidon vapaita omaishoitajalle, joten en voi ottaa kantaa pitämättä jääneisiin vapaisiin.

3.2 Hoito- ja palvelusuunnitelma ja asiakaskirjaukset

Kantelijoiden mukaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan on kirjattu, että tilapäisestä hoidosta vastaa isä. Tämän päätöksen on tehnyt suunnitelman laatinut sosiaalihoaja itsenäisesti keskustelematta siitä huoltajien tai lapsen kanssa. Kantelijoiden mukaan heille ei myöskään ole kerrottu tämän päätöksen vaikutuksia esimerkiksi taloudellisesti eikä erilaisia vaihtoehtoja vaikutuksineen tilapäisen hoidon järjestämiseksi.

Kantelijoiden mukaan päätettäessä omaishoidon tuen tason korotuksesta asiakkaan kohdalla on päätös perustunut paitsi työntekijöiden asenteellisuuteen ja riittämättömään osaamiseen, myös virheellisiin muistiinpanoihin ja kirjauksiin.

Kantelijoiden mukaan sosiaalityöntekijä on kirjannut 9.9.2019 vammaispalvelujen palvelusuunnitelmaan, että omaishoidon tukea ei myönnetä korotettuna, vaikka sosiaalityöntekijä on tehnyt kielteisen päätöksen vasta 8.10.2019

3.2.1 Oikeusohjeet

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (sosiaalihuollon asiakaslaki) 7 §:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, jolle kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa sekä 9 ja 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa taikka asiakkaan ja hänen omaisensa tai muun läheisensä kanssa. Suunnitelman sisällöstä ja asiaan osallisista on lisäksi voimassa, mitä niistä erikseen säädetään.

Omaishoitolain 7 §:n 1 momentin mukaan omaishoidon tuesta on laadittava yhdessä hoidettavan ja omaishoitajan kanssa hoito- ja palvelusuunnitelma. Suunnitelmaan tulee liittää tiedot tämän lain mukaisista hoidettavan ja hoitajan oikeuksista koskevista säännöksistä ja niiden soveltamisesta.

Pykälän 2 momentin mukaan, lisäksi suunnitelmaan tulee kirjata ainakin: 1) omaishoitajan antaman hoidon määrä ja sisältö; 2) muiden hoidettavalle tarpeellisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen määrä ja sisältö; 3) omaishoitajan hoitotehtävää tukevien palvelujen määrä ja sisältö; (29.6.2016/511) [HE 85/2016]; 4) miten hoidettavan hoito järjestetään hoitajan vapaan, terveydenhoitoon liittyvien käyntien tai muun poissaolon aikana.

Sosiaalihuollon asiakaslain 4 §:n mukaan sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan.

Sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

Sosiaalihuollon asiakaslain 10 §:n 1-2 momentin mukaan alaikäisen asiakkaan toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat alaikäistä, on ensisijaisesti otettava huomioon alaikäisen etu.

Henkilötietolaissa on säädetty rekisteröidyn oikeuksista kuten rekisteröidyn tarkastusoikeudesta sekä tiedon korjaamisesta. Jokaisella on oikeus vaatia itseään ja huollossaan olevia lapsia koskevien henkilötietojen korjaamista.

Henkilötietolain 29 §:n mukaan rekisterinpitäjän on ilman aiheutonta viivytystä oma-aloitteisesti tai rekisteröidyn vaatimuksesta oikaistava, poistettava tai täydennettävä rekisterissä oleva, käsittelyn tarkoituksen kannalta virheellinen, tarpeeton, puutteellinen tai vanhentunut henkilötieto. Säännöksen 2 momentin mukaan, jollei rekisterinpitäjä hyväksy rekisteröidyn vaatimusta tiedon korjaamisesta, hänen on annettava asiasta kirjallinen todistus. Todistuksessa on mainittava myös ne syyt, joiden vuoksi vaatimusta ei ole hyväksytty. Tämän jälkeen asia voidaan saattaa tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi.

3.2.2 Saatu selvitys

Saadun selvityksen mukaan, kun hoitaja on tilapäisesti estynyt suorittamaan hoitotyöstä, järjestelyistä sovitaan omaishoitajan kanssa ja kirjataan palvelusuunnitelmaan. Selvityksen mukaan hoidettavan kohdalla asia on jäänyt yhteisesti sopimatta, joten siitä tullaan sopimaan perheen kanssa erikseen. Jos hoidettavalle joudutaan järjestämään sosiaalihuoltolain perusteella tilapäishoitoa, voidaan hoidosta periä normaalit asiakasmaksut.

Saadun selvityksen mukaan palvelusuunnitelman osalta perheelle on annettu mahdollisuus suunnitelman tarkistamiseen. Perheen toimittamat korjaukset ja täydennykset on liitetty palvelusuunnitelmaan.

Selvityksen mukaan sosiaalityöntekijä on kertonut, että hän on täydentänyt palvelusuunnitelmaa päätöksenteon jälkeen, jolloin kirjauksiin on syntynyt edellä kuvattu ristiriita.

Selvityksen mukaan kantelun johdosta vammaispalveluissa on kiinnitetty huomioita siihen, että palvelusuunnitelmaan kirjattava tieto on ajantasaista ja mahdolliset jälkikäteen tehdyt lisäykset erottuvat selkeästi.

3.2.3 Arviointi

Korostan, että asiakasasiakirjojen huolellinen laatiminen palvelee asi-anosaisten oikeusturvaa. Asiakirjojen ja muistiinpanojen tekemisessä on noudatettava henkilötietolain asettamia periaatteita. Tämä merkitsee sitä, että muistiinpanojen ja asiakirjamerkintöjen tulee olla virheettömiä. Asiakasasiakirjojen tehtävänä on tukea hoidettavan tarvitseman hoidon ja huolenpidon suunnittelua, sen toteutusta ja seurantaa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että viranomaisen noudattaa lakia ja toimii harkintavaltansa puitteissa. Oikeusasiamies ei voi puuttua siihen, millä tavoin viranomaisen asiakirjoja ylläpitäessään tekee niihin merkintöjä. Mikäli asiakas on eri mieltä tehtyjen merkintöjen oikeellisuudesta, eikä hänen korvausvaatimuksiinsa suostuta, on tärkeää, että asiakirjoihin merkitään asiakkaan oma näkemys asiasta.

Saamani selvityksen mukaan perheelle on annettu mahdollisuus suunnitelman tarkistamiseen ja korjaukset ja täydennykset on liitetty palvelusuunnitelmaan.

3.3. Erityisen tuen tarve ja omatyöntekijä

Kantelijat kirjoittavat hakeneensa omaishoidon tukea tammikuussa 2018 ja lapsen palvelutarpeen arvioinnin ja omaishoidon tukea koskevan päätöksen teki sosiaaliohjaaja, joka on sosionomi, eikä sosiaalityöntekijä. Sosiaaliohjaaja toimi myös lapsen omana työntekijänä.

Kantelijat kirjoittavat, että hakiessaan korotusta omaishoidon tukeen elokuussa 2019 omaksi työntekijäksi siirtyi sosiaalityöntekijä, joka myös teki hakemukseen päätöksen.

Kantelijoiden mukaan aluehallintovirasto on jo keväällä 2016 linjannut lapsen kohdalla toisella paikkakunnalla työntekijän pätevyysvaatimukseksi sosiaalityöntekijän.

Kantelijat pyytävät selvittämään, onko sosiaaliohjaaja ja/tai hänen työnantajalleen annettava seuraamuksia siitä, että sosiaaliohjaaja on lapsen asioista päättäessään ja niitä hoitaessaan rikkonut sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 20 §:n 2 kohtaa suorittaen tehtäviä, joihin hänen koulutustaan on ollut pidettävä selvästi riittämättömänä.

3.3.1 Oikeusohjeet

Sosiaalihuoltolain 3 §:n 1 momentin mukaan tässä laissa tarkoitetaan;

- 1) sosiaalipalveluilla kunnallisia sosiaalipalveluja ja niihin sisältyviä tukipalveluja sekä muita toimia, joilla sosiaalihuollon ammattihenkilöt ja muu asiakastyöhön osallistuva henkilöstö edistävät ja ylläpitävät yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta; (22.4.2016/292) [HE 14/2016]
- 2) asiakkaalla sosiaalihuoltoa hakevaa tai käyttävää taikka tahdostaan riippumatta sen kohteena olevaa henkilöä;
- 3) erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä ja asiakkaalla henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteyden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), jäljempänä vanhuspalvelulaki, 3 §:ssä säädetään;
- 4) lapsella alle 18-vuotiasta henkilöä;
- 5) nuorella 18–24-vuotiasta henkilöä;
- 6) erityistä tukea tarvitsevilla lapsella lasta, jonka kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai joka itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään tai joka on erityisen tuen tarpeessa 3 kohdassa mainituista syistä.

Sosiaalihuoltolain 42 §:n mukaan sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä. Työntekijää ei tarvitse nimetä, jos asiakkaalle on jo nimetty muu palveluista vastaava työntekijä tai nimeäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta (1. mom.).

Omatyöntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö. Omatyöntekijänä saa toimia mainitussa pykälässä tarkoitettun ammattihenkilön sijaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö, jos se on asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta perusteltua. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä. (21.12.2016/1347) [HE 218/2016] (2 mom.).

Omatyöntekijänä toimivan henkilön tehtävänä on asiakkaan tarpeiden ja edun mukaisesti edistää 38 §:n 2 ja 3 momentin toteuttamista sekä toimia tarvittaessa muissa tässä laissa säädettyissä tehtävissä (3 mom.).

Sosiaalihuoltolain 46 §:n mukaan omatyöntekijän kanssa asiakastyötä tekevän virkasuhteessa olevan sosiaalityöntekijän on tehtävä päätös niistä sosiaalipalveluista, joilla yhdessä turvataan 12 ja 13 §:n mukaisesti erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai erityistä tukea tarvitsevan

muun asiakkaan välttämätön huolenpito ja toimeentulo sekä terveys ja kehitys, jos menettely on asiakkaan edun mukainen. (22.4.2016/292) [HE 14/2016] (1 mom.). Päätökset koskevat asiakkaan taikka hänen huolenpidostaan vastaavan henkilön tarvitsemia sosiaalipalveluja (2 mom.).

Sosiaalihuoltolain 36 §:n 5 momentin mukaan palvelutarpeen arvioinnista vastaa palvelutarpeen arvioimisen kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilöstä annetun lain (817/2015) 3 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö, jollei muualla laissa toisin säädetä. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. (22.4.2016/292) [HE 14/2016].

3.3.2 Saatu selvitys

Omaishoidon tukea koskevan asian tullessa vireille PHHYKY:n vammaispalveluissa ottaa sen käsiteltäväkseen joko sosiaaliohjaaja tai sosiaalityöntekijä. Kun asiakkaan arvioidaan olevan erityisen tuen tarpeessa, nimetään hänelle omatyöntekijäksi sosiaalityöntekijä. Lapsen omatyöntekijänä on asiakastietojärjestelmän mukaan ollut sosiaalityöntekijä tammikuusta 2019 lukien.

3.3.3 Arvioni

Sosiaalihuoltolain mukaan palvelutarpeen arvioinnista vastaa palvelutarpeen arvioimisen kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilö.

Totean, että voimassa olevan lainsäädännön mukaan sosionomi on ammattihenkilö, joka voi tehdä palvelutarpeen arvioinnin ja toimia omatyöntekijänä muille kuin erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai muulle erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle.

Totean, että oikeusasiamies ei voi ottaa kantaa siihen onko kantelijoiden lapsen tapauksessa sosiaaliohjaaja ollut toimivaltainen tekemään päätöksen lapsen omaishoidon tuesta. Kysymys viranhaltijan toimivaltasta kuuluu viime kädessä tuomioistuimen arvioitavaksi.

3.4. Omaishoidon tuen päätös ja päätöksentekoprosessi

Kantelijoiden mukaan lapselle annettu ensimmäinen päätös omaishoidon tuesta ja omaishoitosopimus oli tehty määräaikaisina, vaikka määräaikaisen sopimuksen tekemiselle on oltava erityinen syy.

Kantelijat kirjoittavat, että sosiaalityöntekijä on tapaamisella 9.9.2019 kertonut, että päätöksen omaishoidon tuesta tekee aina työryhmä. Kirjoituksen mukaan tämän saman on kertonut palveluohjaaja omaishoitajien koulutusillalla 27.11.2019.

3.4.1 Oikeusohjeet

Omaishoitolain 8 §:n 2 momentin mukaan omaishoitosopimus on voimassa toistaiseksi. Erityisestä syystä sopimus voidaan tehdä määräaikaisena. Sopimusta voidaan tarvittaessa tarkistaa.

Hallintolain 8 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Neuvonta on maksutonta.

Hallintolain 9 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä.

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Erityistä tukea tarvitseville henkilöille palvelujen saaminen on turvattava sosiaalihuoltolain 46 §:n mukaisen päätöksentekomenettelyn avulla, jos menettely on asiakkaan edun mukainen. Menettely edellyttää, että päätöksen tekevä viranhaltija ottaa huomioon asiakassuunnitelmassa esitetyn arvion palvelun välttämättömyydestä.

3.4.2 Saatu selvitys

Saadun selvityksen mukaan lapselle on 16.1.2020 tehty uusi määräaikainen päätös omaishoidon tuesta ja kielteinen päätös omaishoidon tuen korotuksesta.

Selvityksen mukaan päätöksistä on tehty oikaisuvaatimus Päijät-Hämeen hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen lautakuntaan 23.1.2020. Selvityksen mukaan päätöksistä tehdään hallintolainmukaiset itseoikaisut. Määräaikaisuuden osalta todetaan, ettei sille on perusteita. Selvityksen mukaan omaishoidon tuki korotetaan maksuluokkaan 2.

Saadun selvityksen mukaan päätöksenteon tueksi ja hakijoiden yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi vammaispalveluissa toimii työntekijöistä koostuva omaishoidon tuen ryhmä, jossa hakijoiden tilannetta arvioidaan suhteessa muihin palvelua hakeneisiin. Ryhmän rooli on päätöksentekijän kannalta konsultoiva. Lapsen omaishoidon tuen päätöstä tehtäessä omaishoidon tuen työryhmän rooli on jäänyt perheelle valittavan epäselväksi.

Selvityksessä todetaan, että asiaa käsitelleen sosiaalityöntekijän mukaan hän ei muista sanatarkasti, miten on tuonut esiin työryhmän osuutta omaishoidon tuessa, mutta tarkoituksena on ollut kertoa työryhmän roolista. Sosiaalityöntekijä pahoittelee asiassa syntynyttä väärinkäsitystä.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä toteaa, että lapsen omaishoidon tuen käsittely ei ole kaikilta osiltaan vastannut hyvän hallinnon vaatimuksia. Vammaispalvelujen työntekijät ovat kuitenkin pyrkineet selvittämään asiakkaan tilannetta monipuolisesti nojautuen sekä omaishoitajan että hoidettavan kuvauksiin hoidon, huollon ja avun tarpeesta sekä vammaispalveluihin toimitettujen terveydenhuollon dokumentteihin. Prosessin kuluessa vammaispalveluissa on arvioitu ja tarkennettu omaa toimintaa.

3.3.4 Arviointi

Korostan, että vain erityisestä syystä omaishoidon tuen päätös ja sopimus voidaan tehdä määräaikaiseksi.

Totean, että sosiaalihuollon asiakkaan ensisijainen oikeusturvakeino on hakea muutosta häntä koskevaan päätökseen siihen liitetyn oikaisuvaatimusohjeen tai valitusosoituksen mukaisella tavalla.

Saadun selvityksen omaishoidon tuen päätöksestä on tehty oikaisuvaatimus ja hyvinvointikuntayhtymä tekee itseoikaisun lapselle tehtyyn omaishoidon tuen päätöksen voimassaoloaikaan ja tasoon. Perusteita määräaikaisen päätöksen tekemiselle ei ole.

Totean, että hallintolain mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa. Neuvontaan kuuluu myös tietojen antaminen viraston käytännöistä, kuten käsittelytavasta ja -vaiheista. Korostan lisäksi, että viranomaisen käyttämän kielen tulee olla selkeää ja ymmärrettävää.

Olen eräässä vanhustenhuoltoa koskevassa omassa aloitteessa (EOAK/4944/2019) todennut työryhmien roolista osana päätöksentekoprosessia seuraavaa.

Pidän asiakkaan oikeusturvan kannalta ongelmallisena sitä, että useassa vastaajakunnassa päätöstä edeltävää asiantuntijakannanottoa valmistellaan pelkästään paperien perusteella, ilman että asiakas tai asian valmistelusta vastannut virkamies olisi asian käsittelyssä läsnä. Kunnissa tulee kiinnittää huomiota myös siihen, kenellä on laissa säädetty oikeus päätöksen tekemiseen. Laissa säädettyjä edellytyksiä on noudatettava myös siirrettäessä johtosäännöllä sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen päätösvaltaa viranhaltijoille.

Usean kunnan vastauksissa todettiin sananmukaisesti, että päätös tehdään SAS-ryhmän tai muun asiantuntijatiimin ratkaisun mukaisesti. Korostan, että päätöksen tehnyt virkamies on oikeudellisesti vastuussa tekemänsä päätöksen sisällöstä. Lainsäädäntö velvoittaa päätöksen tekevää viranhaltijaa hankkimaan päätöksen tekemistä varten tarvittavan asiantuntemuksen, mutta asiantuntijoiden näkemysten ja muun selvityksen huomioon ottaminen ei vapauta päätöksen tekijää virkavastuusta, rikosoikeudellisesta tai vahingonkorvausvastuusta.

Totean, että päätöksenteko voidaan siirtää muulle kuin virkamiehelle vain lain nojalla.

4 TOIMENPITEET

Koska Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä on myöntänyt, että lapsen omaishoidon tuen käsittely ei ole kaikilta osiltaan vastannut hyvän hallinnon vaatimuksia ja prosessin kuluessa vammaispalveluissa on arvioitu ja tarkennettu omaa toimintaa, ei kirjoitus anna minulle aihetta muuhun kuin että kiinnitän huomiota edellä sanottuun.

Korostan lisäksi yleisellä tasolla viranomaisen velvollisuutta huolellisuuteen asioiden käsittelyssä.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymälle.

Apulaisoikeusasiamies

Maija Sakslin

Notaari

Kaisu Lehtikangas

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.